

Koninklijke Heemkundige Kring Essen

Werkgroep Archeologie

Nieuwsbrief December 2016

Jg. 2 nr 3 contact: essenarcheologie@gmail.com of via het Heemhuis

De ouderdom van de heipalen bepaald.

Eind augustus was het eindelijk zover: de resultaten van het onderzoek naar de ouderdom van de heipalen kwamen binnen. De vele gulle giften van Essenaren en Essense bedrijven en de bereidwillige medewerking van het gemeentebestuur lieten ons immers toe om een dendrochronologische datering voor de balken aan te vragen bij het Koninklijk Instituut voor de kunsten te Brussel. De verwachtingen waren hooggespannen: het onderschrift in het gemeentehuis suggereerde dat de palen mogelijk een 16^e eeuwse oorsprong hadden. Anderzijds was er reeds in 1164 sprake van een molen in Essen. Zouden de palen uit deze periode dateren? Of zouden we de absolute jackpot winnen en zouden de palen uit de vroege Middeleeuwen of misschien wel uit de Romeinse periode stammen (wat gezien de recente vondsten in Nispen niet ondenkbaar is)?

De methodiek van het dendrochronologisch onderzoek zetten we reeds in een vorige nieuwsbrief uiteen, maar kort samengevat betreft het een datering op basis van de groei- of jaarringen van de boom waaruit een houten voorwerp vervaardigd is. Eén van de voorwaarden voor een correcte analyse is echter dat de onderzoeker kan beschikken over een voldoende grote, opeenvolgende sequentie van jaarringen. Helaas bleek na het nemen van kernboringen uit de heipalen dat het binnenste van beide palen vermolmd was.

Gelukkig staan er meerdere analysemethoden tot onze beschikking en konden we onze toevlucht nemen tot een C14-datering.

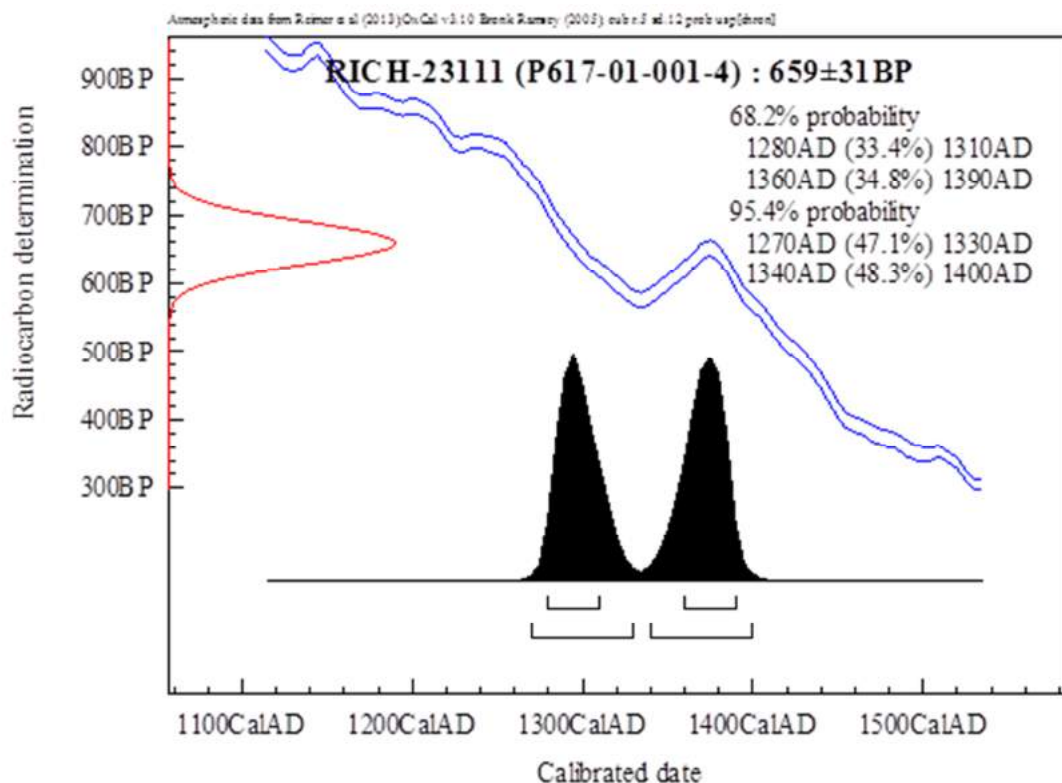
Het resultaat was verrassend: uit de resultaten (die steeds weergegeven worden in een probabiileitscurve) bleek dat het hout waarvan de palen gemaakt zijn dateert uit de late 13e of 14 e eeuw (we weten met een zekerheid van 95,4% dat de kap van de boom dateert uit de periode 1280 na

Hoe werkt een Koolstof-14 datering?

Koolstof (C) is één van de meest voorkomende atomen op aarde en is een essentiële bouwsteen van organisch materiaal. Het atoom komt voor in drie vormen (ook isotopen genaamd): C12, C13 en C14. Via fotosynthese (waarbij planten CO₂ opnemen) vindt het koolstof 14-isotoop zijn weg naar de voedselketen: mensen, dieren, planten nemen tijdens hun bestaan allemaal C14 op. Zolang ze leven blijft de hoeveelheid C14 in bv. een eik of een mens bovendien constant (ongeveer 0,03% van alle C-atomen is een C14-isotoop). Van zodra een organisme echter sterft, stopt ook de opname van C14. Dit is één van de redenen wat C14 zo interessant maakt voor archeologen: het isotoop is immers instabiel, wat impliceert dat de hoeveelheid C14 in een afgestorven organisme elke 5568 jaar in aantal halveert. Daarom kan men, door de hoeveelheid aanwezige C14 in bv. de Essense heipalen te meten, terugrekenen naar het moment waarop de eik waarvan ze gemaakt zijn gekapt is (en dus gestopt is met de opname van C14).

Christus tot 1400 na Christus). Denk dus aan de periode van de 100-jarige oorlog en de grote Pest-Epidemie.

Daar de bomen die gebruikt zijn voor de heipalen geveld en geheid zijn in de Late Middeleeuwen en onze gemeente op dat moment tot de Heerlijkheid Nispen – Essen – Kalmthout (Tongerlo) behoorde, is de volgende stap daarom om de archieven van de abdij in te duiken. Mogelijks zijn er immers rekeningen, een aanbesteding of andere historische sporen terug te vinden....

Nu we weten dat we over de exacte locatie van een Laat-Middeleeuwse site beschikken, waar bovendien in 2017 ingrijpende werken zullen plaatsvinden (rioleringswerken Over d'Aa) is de Heemkundige Kring dan ook het gesprek met het gemeentebestuur aangegaan. Mits de nodige voorbereiding en een nauwe samenwerking met de aannemer van de werken kan de gemeente volgend jaar een unieke inkijk in haar verleden geschonken worden.

Metaaldetectoristen ontmoeten elkaar tijdens MEDEA-voorstelling

In de vorige nieuwsbrief riepen we metaaldetectoristen uit Essen en omstreken op om eind mei te verzamelen in de Oude Pastorij. Een mooie opkomst met 20 geïnteresseerden die aanwezig waren om te luisteren naar Pieterjan Deckers, onderzoeker aan de VUB en Lizzy Beumers terwijl ze het MEDEA-project voorstelden. MEDEA is een online database waar iedereen zijn vondsten kan uploaden. Waarom men dit zou doen? Allereerst biedt het platform een detectorist een uniforme manier om zijn vondsten te registreren. Daarnaast heeft MEDEA een aantal specialisten die helpen in de determinatie en datering van vondsten. Ten derde stelt de finder van een object die het invoert in het MEDEA-platform zijn of haar vondst ten dienste van

de wetenschap. Hoe groter de database, des te meer kans op de registratie van interessante objecten en de mogelijkheid om patronen hierin te detecteren.

Na afloop van de presentatie was er ruim de mogelijkheid om, onder het genot van een frisse pint, (zoek)ervaringen uit te wisselen en elkaars vondsten te bekijken. Een avond die zeker voor herhaling vatbaar is. Met een dergelijke groep metaaldetectoristen is het enkel een kwestie van tijd voordat de volgende interessante vondst het daglicht (terug) ziet!

De archeologische werkgroep is steeds geïnteresseerd in detectievondsten. U kunt ons bereiken op essenarcheologie@gmail.com of via het Heemhuis.

Steentijdvondsten in Essen

Als bijlage bij deze nieuwsbrief vindt u een handig artikel waarin het determineren van lithische objecten verder uiteen gezet wordt. Bij het wandelen doorheen recent geploegde velden is de kans immers reëel dat u een afslagje of een stukje vuursteen kunt vinden. Ook in deze nieuwsbrief kunnen we een vondst uit Essen opnemen. Deze vuursteenkern (let ook op het prachtig gevlamde motief dat in de steen aanwezig is) werd een 50-tal jaar geleden bij het uitgraven van zavel gevonden ter hoogte van de Zandstraat, en vertoont de negatieve sporen van een aantal kleinere afslagen.

Vindt u restanten van vuursteen of lithische objecten? Dan horen we het steeds graag van u via essenarcheologie@gmail.com .

Opgravingen op de grens met Nederland

In het kader van een natuurherstelproject wordt er momenteel een pijpleiding aangelegd tussen de Nol en de Grote Meer. Op die manier kan er overtollig water van het ene ven naar het andere worden overgepompt. Omdat er hierbij natuurlijk grote ingrepen in de bodem plaatsvinden was een archeologisch vooronderzoek noodzakelijk. Het archeologiebureau All-Archeo kreeg deze opdracht toegewezen en stond ons toe om een bezoek aan de werken te brengen.

Groot was de verrassing toen bij het graven van de sleuf voor de leiding niet 1, maar 2 bodems tevoorschijn kwamen. Hoe leest u onderstaande foto van het bodemarchief? Bovenaan vindt u het grondoppervlak, waaronder zich een laag van een 20 cm humusrijke 'zwarte grond' bevindt. Dit is het pakket dat door de aanwezigheid van vegetatie is opgebouwd gedurende de voorbije honderden jaren.

Op een diepte van een 60 à 80 cm bevindt zich echter een gelijkaardig pakket: eeuwen geleden was er dus reeds vegetatie aanwezig, die (waarschijnlijk door menselijk toedoen) verdwenen is (denk aan akkerbouw) om vervolgens weer door stuifzand bedekt te worden.

Tijdens de opgravingen werden ook enkele microlithen gevonden: kleine stukjes bewerkte vuursteen, afkomstig uit het meso- en neolithicum, een periode waarin vuursteen een almaar schaarser goed werd en men dus noodgedwongen kleinere afslagjes diende te maken.

b107 (1).JPG

b73 (2).JPG

Enkele van de vuursteenvondsten met bewerkingssporen die bij de opgravingen het daglicht zagen.

Een woordje van de voorzitter...

Dat ik mij ooit met archeologie zou bezig houden in mijn leven is echter onverwacht gekomen.

Ik ben een archivaris. Ik hou niet van natte voeten en met mijn vingers in de donkere aarde wroeten naar mogelijk restanten uit voorgaande levens. Restanten en objecten die zelden antwoorden geven op vragen maar eerder meer vragen veroorzaken. Ik ben dit jaar 1 keer gaan metaaldetectoreren en ik moest al direct DOVO bellen om een bom uit WO II op te laten halen. Ik bedoel maar ...

Geef mij maar de veilige warme omgeving van een archief waar mogelijks het ergste letsel dat je kan overkomen een verstuikte vinger is (omdat je een doos te snel opendoet).

Uit die vele register en oude (stoffige) boeken van het archief kan je uiteindelijk een geschiedenis van ons dorp destilleren. Je moet als archivaris die boeken en registers bewaren zoals een goede wijnkelder. Het topstuk uit je wijnvoorraad is uiteraard de grand cru, het boek genaamd onze geschiedenis van ons dorp. Een mooi afgesloten geheel van begrijpbare teksten die u en ik iets bijbrengen over ons verleden. En toch ...

En toch is de lokroep van de Essense aarde niet te weerstaan. Het archief biedt niet altijd alle oplossingen. Laten we zeggen dat in ons boek bepaalde zaken onopgehelderd blijven. Dat er vragen zijn over bepaalde dingen waar het archief geen antwoord op kan geven. Het voordeel van archeologie is dat het ons toelaat verder terug te gaan in de tijd. Het is daarnaast ook een aanvulling op geschreven bronnen.

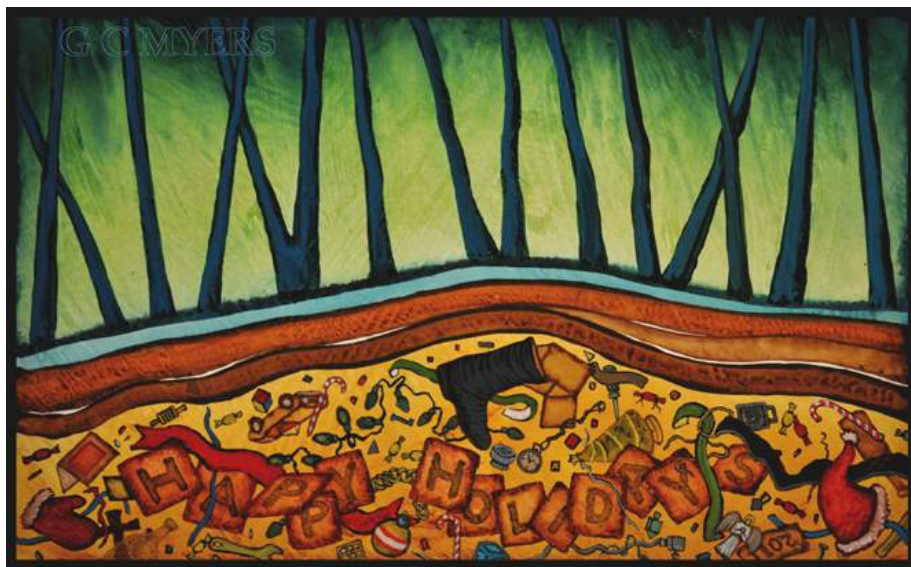
Wat zal het nieuwe jaar bieden? Ik heb geen flauw idee! Maar ik weet wel dat we op Heemkundig vlak terug in een tijdperk van verandering en vooruitgang zijn beland. Ons boek is niet langer een gesloten geschreven geheel. De archivaris heeft

vele blanco vellen papier besteld om nog diverse hoofstukken toe te voegen aan onze geschiedenis (en wat tipex om hier en daar wat te corrigeren).

En de archivaris ? De archivaris kijkt vanuit zijn archief door het raam. Met het uitzicht op de Essense velden, mijmerend over de geheimen en die daar nog verborgen liggen. Hij heft zijn kopje koffie op als eresaluut naar die moedige mensen die in de kou staan te zwaaien met hun metaaldetector en met hun verkleumde handen in de aarde zitten te zoeken (en zet de verwarming nog een graadje hoger).

Laat de nieuwe informatie maar tot mij komen !

Joris

Vind alle nieuwsbrieven terug op www.heemhuis.be

Volg ons ook op Facebook op via [Archeologie@Essen](https://www.facebook.com/Archeologie@Essen)